

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Галин Георгиев (ИЕФЕМ-БАН)

за дисертационния труд на Димитър Василев

„Институционално развитие и музеифициране на народната култура в съвременността (По примера на занаятите и организираното занаятчийство в България)“

за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 3.1 – Социология, антропология и науки за културата

Дисертационният труд на Димитър Василев – свободен докторант в Катедра „Етнология“ към Историческия факултет на СУ, е първото по рода си цялостно и системно изследване, засягащо процесите на институционализиране и музеифициране на традиционните народни занаяти в България след Втората световна война. Тук специално акцентирам на словосъчетанието „традиционни народни“, тъй като на доста места в текста и най-вече в увода на дисертацията термините „традиционни“ и „народни“ (отнесени към занаятите, културата, обществото) се използват като взаимозаменяеми, но това не е съвсем резонно. Първото определение се отнася по-скоро до трайно установени и предавани най-вече по устен път културни форми, знания и умения, докато второто обозначава тяхното функциониране сред широки социални слоеве, в непрофесионална среда. Недостатъчно прецизната употреба на подобни изрази обаче не повлиява обоснования и задълбочен поглед към избраната от автора проблематика, свързана с позиционирането на един съществен дял от традицията в съвременността, който той проучва от години и за което заслужава адмирации. Насочването му към полето на занаятите и динамиката в техните роля и функции вследствие инсталирането им извън обичайната им среда – в музеи и в други обществени и културни институции, е забележително и особено показателно. Появата на това проучване, както отбелязва самият Д. Василев, е „даже позакъсняла, но със сигурност запълва съществена празнина в българската етнологичка традиция“ (стр. 7), още повече, че подобни теми не са обект на засилен интерес от страна на изследователите, особено с оглед на теоретичното им осмисляне и концептуализиране.

Освен като тематика, изследването буди интерес и по отношение на методологичната си рамка. Във времената, когато в науката на преден план се извеждат парадигмите на релативизма и конструктивизма, Д. Василев залага по-скоро на класическите историко-типологични, сравнителни и позитивистки подходи, умело и убедително ги използва, извличайки максималното от тях в конкретните изследвани от него случаи, както и показвайки, макар и имплицитно, ползата им за науката като цяло. От друга страна, авторът добре описва и позицията си на своеобразен участник във верига от взаимосвързаности с оглед процесите на съхраняване, поддържане, представяне и популяризиране, включително

и изследване, на занаятчиите и тяхната дейност, бидейки служител в две емблематични институции (ИЕФЕМ-БАН и НИМ) – инициатори и агенти в процесите на институционализация и музеификация на народната култура. Тук обаче би ми се искало в по-голяма степен да бъде осветлен рефлексивния и авторефлексивния опит на докторанта при осъществяване на теренните му проучвания и на контактите му с респондентите, както и при излагане на неговите тези и възгледи, особено в онези части от текста, които засягат пряко темата за взаимоотношенията между майсторите и околните (включително изследователите).

Базирано на широка методологична основа, включваща и редица културно-антропологични способности (включено наблюдение, автобиографичен метод, изследването на отделен случай и пр.), както и провеждано повече от едно десетилетие при многократни посещения и срещи с около 70 информатора в няколко локации, изследването е организирано в Увод, три глави и Заключение. Всяка отделна част последователно въвежда читателя най-напред в общите процеси по създаването на нов тип институции в лицето на Задругата на майсторите на народни художествени занаяти (глава първа) и музеите на открито, архитектурно-етнографските и историческите резервати, възприемани като репрезентативни за цялата българска общност и конструиращи занаятите и техните носители като културна ценност и живо наследство (стр. 21) (втора глава). Тези процеси са във фокуса на вниманието и в третата глава от дисертацията, но тук те са осветлени през призмата на конкретния случай на занаятчийската традиция в Троянския край. Съсредоточен върху техните разнообразни регионални и локални проявления, Д. Василев всъщност извежда общовалидните за интересующите го процеси на трансформация на занаятчийството фактори, а именно: ролята на браншовите организации, специализираното училищно образование, влиянието на музеите и на местната власт, организираните от тях културни и обществени събития и пр.

Според мен за цялостния анализ в първа глава би било полезно да се засегне по-подробно ролята на т.нар. еснафски организации от епохата на Възраждането като своеобразна форма на сдружаване с цел регулиране на трудовите и социално-нормативните отношения между представителите на даден занаят. В текста едва на 42 страница се прави паралел с еснафите, но само в описателно-констативен план и то в духа на съответните цитирани документи. Бих препоръчал също така анализът в първа глава, който се отнася до появата на изображения от Плиска върху произведенията на някои занаятчии (стр. 75) и до дейността на Задругата, „разтеглена до древността“ (стр. 82), да бъде подкрепен и чрез позоваване върху изследванията на Евгения Троева за съвременното национално преживяване на античното и средновековното минало. Там, където се говори за поминъка на Трънския край и по-специално за гурбетчийството, липсва позоваване върху публикациите и на Петко Христов за тази емблематична, включително и за занаятчиите, културна практика. Още едно заглавие, което не фигурира в библиографията, би било полезно за по-пълното разгръщане на авторовите тези, а именно монографичното

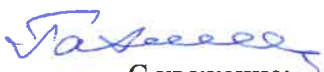
изследване на Светла Казаларска „Музеят на комунизма – между паметта и историята, политиката и пазара“.

По отношение отново на първа глава бих искал да изтъкнал, че разглежданият случай с майстора-грънчар от с. Бусинци Петър Гигов има и още едно важно измерение, свързано не толкова с ролята на конкретна му дейност, а с оценката за нея и с възприемането ѝ като културно наследство и памет, с конструирането на спомена за него като значима фигура до днес.

Като препоръчвам убедено неговото скорошно отпечатване, смятам, че в този си вид текстът на дисертацията се нуждае от още един внимателен преглед с цел езикова и стилистична редакция. Своевременното му публикуване не просто ще обнародва идеите, разработвани в продължение на години от Д. Василев, но ще рефлектира пряко и върху самите изследвани и техните взаимоотношения с институциите и културните организации. Това безспорно би обогатило широкия обществен диалог за съдбата на занаятите в наши дни.

След всичко казано дотук, независимо от направените бележки и коментари, изказвам изцяло положителното си мнение за обсъждания дисертационния труд и препоръчвам на уважаемото Научно жури той да бъде успешно защитен, а на Димитър Василев съвсем заслужено да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“.

20 март 2026 г., гр. София

С уважение:
доц. д-р Галин Георгиев